

HÖGSTA DOMSTOLENS DOM

meddelad i Stockholm den 11 maj 2012

Mål nr

B 3673-10

KLAGANDE

1. ALN

Ombud och offentlig försvarare: Advokat MR

2. JE

Ombud och offentlig försvarare: Advokat RE

3. BS

Offentlig försvarare: Advokat L-GF

4. AS

Ombud och offentlig försvarare: Advokat SR

MOTPART

Riksåklagaren

Box 5553

114 85 Stockholm

SAKEN

Mutbrott m.m.

ÖVERKLAGAT AVGÖRANDE

Hovrätten för Västra Sveriges dom 2010-06-29 i mål B 4800-09

DOMSLUT

Högsta domstolen meddelar inte prövningstillstånd i de delar frågan därom har förklarats vilande.

Högsta domstolen fastställer hovrättens domslut såvitt gäller ALN, JE och BS.

Med ändring av hovrättens domslut såvitt avser AS dömer Högsta domstolen honom med tillämpning av 17 kap. 7 § andra stycket samt 23 kap. 4 och 5 §§

brottsbalken för medhjälp till bestickning, grovt brott, och bestämmer påföljden till villkorlig dom med samhällstjänst 120 timmar. Om fängelse i stället hade valts som påföljd hade fängelsestraffets längd bestämts till fyra månader.

Vad hovrätten förordnat om sekretess ska bestå.

För försvaret av ALN i Högsta domstolen tillerkänns MR ersättning av allmänna medel med 40 721 kr. Denna kostnad ska stanna på staten. Av beloppet avser 22 293 kr arbete, 6 630 kr tidsspillan, 3 654 kr utlägg och 8 144 kr mervärdesskatt.

För försvaret av JE i Högsta domstolen tillerkänns RE ersättning av allmänna medel med 39 967 kr. Denna kostnad ska stanna på staten. Av beloppet avser 21 690 kr arbete, 6 630 kr tidsspillan, 3 654 kr utlägg och 7 993 kr mervärdesskatt.

För försvaret av BS i Högsta domstolen tillerkänns L-GF ersättning av allmänna medel med 38 978 kr. Denna kostnad ska stanna på staten. Av beloppet avser 20 964 kr arbete, 6 393 kr tidsspillan, 3 826 kr utlägg och 7 795 kr mervärdesskatt.

För försvaret av AS i Högsta domstolen tillerkänns SR ersättning av allmänna medel med 42 056 kr. Denna kostnad ska stanna på staten. Av beloppet avser 21 690 kr arbete, 8 050 kr tidsspillan, 3 905 kr utlägg och 8 411 kr mervärdesskatt.

YRKANDEN I HÖGSTA DOMSTOLEN M.M.

ALN har yrkat att gärningen under åtalspunkt 1 rubriceras som mutbrott av normalgraden, att förverkat värde av utbyte av brott sänks till 133 000 kr samt att hon ådöms en icke frihetsberövande påföljd, såsom villkorlig dom med samhällstjänst, eller i vart fall ett betydligt kortare fängelsestraff.

JE har yrkat att gärningen rubriceras som bestickning av normalgraden och att påföljden bestäms till villkorlig dom med samhällstjänst. Han har i andra hand yrkat att fängelsestraffet sätts ned.

BS har yrkat att gärningen bedöms som bestickning av normalgraden och att han under alla förhållanden döms till en lindrigare påföljd.

AS har yrkat att åtalet ogillas. I andra hand har han yrkat att gärningen bedöms som bestickning av normalgraden. Han har oavsett rubriceringen av brottet yrkat strafflindring.

Riksåklagaren har motsatt sig att hovrättens dom ändras.

Högsta domstolen har meddelat prövningstillstånd i fråga om brottsrubricering och påföljd med utgångspunkt i vad hovrätten funnit utrett beträffande sakomständigheterna. Frågan om meddelande av prövningstillstånd rörande målet i övrigt har förklarats vilande.

DOMSKÄL

Brotten

1. ALN ska i enlighet med hovrättens i denna del inte överklagade dom dömas för tjänstefel, bestående i att hon vid myndighetsutövning i samband med uppkörningar för körkort godkänt två elever som inte genomgått föreskriven riskutbildning.
2. ALN har vidare av hovrätten dömts för mutbrott, grovt brott, bestående i att hon under tiden 2004–10 februari 2008 i sin tjänsteutövning som trafikinspektör har tagit emot mutor för 25 körkortselever med ett sammanlagt belopp om 168 000 kr för att i samband med uppkörningar godkänna eleverna.
3. JE har av hovrätten dömts för bestickning, grovt brott, bestående i att han under tiden hösten 2007–10 februari 2008 lämnat muta till ALN för hennes tjänsteutövning. Mutan har bestått i att han till ALN har överlämnat sammanlagt 38 000 kr för att hon som trafikinspektör skulle godkänna av honom anvisade fem körkortselever.
4. BS och AS har av hovrätten dömts för bestickning, grovt brott, bestående i att de tillsammans och i samråd under tiden hösten 2006–10 februari 2008 lämnat muta till ALN för hennes tjänsteutövning. Mutan har bestått i att de till ALN har överlämnat sammanlagt 105 000 kr för att hon som trafikinspektör skulle godkänna av dem anvisade 15 körkortselever.
5. Beträffande AS har tingsrätten i sin dom, vilken i denna del godtagits av hovrätten, uttalat att ALNs uppgifter om hans delaktighet ska läggas till grund för bedömningen. Av hennes uppgifter enligt domen framgår att BS vid några tillfällen skickade lappar till henne via AS med namn och personnummer på körkortselever, att betalning vid några tillfällen skedde genom AS samt att AS visste om vad ALN och BS sysslade med men inte själv var aktiv. Tingsrätten har uttalat att ASs roll i verksamheten har varit mera begränsad än den som

BS haft. AS har emellertid, som framgått av punkt 4 ovan, bedömts som gärningsman avseende samma antal elever och samma belopp som BS.

6. Målet i Högsta domstolen gäller i första hand rubriceringen av de i punkterna 2–5 ovan nämnda brotten och påföljderna för brottsligheten.

Rubricering av mutbrottsligheten

7. I bestämmelsen om mutbrott anges inte några omständigheter som särskilt ska beaktas vid bedömningen av om brottet är grovt. I lagmotiven angavs att ett skäl för att tillämpa straffskalan för grovt brott kan vara att muta har tagits för rättsstridig tjänsteutövning (NJA II 1949 s. 58). I Mutansvarskommitténs betänkande, som låg till grund för ändringar år 1977 av mutbestämmelsen, uttalades att det för att grovt brott ska anses föreligga i allmänhet förutsätts att den mutade har en ställning som är i särskilt behov av integritetsskydd eller att han begått eller haft för avsikt att begå en pliktstridig handling eller att han föranlett stor skada. Ingen av dessa omständigheter skulle dock enligt kommittén ovillkorligen medföra att gärningen var att beteckna som grov. (SOU 1974:37 s. 145.) Vid riksdagsbehandlingen av lagändringarna uttalade justitieutskottet att det inte kunde uteslutas att det förekommer angrepp inom den enskilda sektorn som är så allvarliga att det finns behov av en skärpt straffskala men att, med den reservationen, de högsta straffsatserna borde förbehållas korruptionsförfaranden i samband med myndighetsutövning eller annan viktig offentlig verksamhet (bet. JuU 1976/77:17 s. 11).

8. ALN har gjort sig skyldig till mutbrottslighet i samband med myndighetsutövning. Genom sin tjänst som trafikinspektör har hon haft en särskild förtroendeställning. Det har överlämnats åt henne att ensam göra bedömningar av om körkortseleverna har erforderliga trafikfärdigheter och

tillräcklig körförmåga för att få körkort och hennes bedömningar har i praktiken knappast kunnat kontrolleras eller överprövas. Verksamheten som hon utövat har varit av stor betydelse ur trafiksäkerhetssynpunkt. Det förhållandet att hon har tagit emot betalning för godkännandena har medfört att de krav som av hänsyn till trafiksäkerheten har ställts upp för att erhålla körkortsbehörighet har satts ur spel. Brotten har genomförts med viss förslagenhet, särskilt när det gällt att åsidosätta slumpen vid valet av trafikinspektör för uppkörningarna. Det är fråga om upprepade brott under en längre tidsperiod och ersättningarna har uppgått till betydande belopp.

9. De anförda omständigheterna medför att de mutbrott som ALN har gjort sig skyldig till är av sådan svårhetsgrad att de ska bedömas som grova brott.

Rubricering av bestickningsbrottsligheten

10. En särskild straffskala för grova fall av bestickning infördes år 2004. I lagmotiven uttalades att det inte finns några generella omständigheter som talar för att bestickningsbrott bör bedömas mindre strängt än mutbrott, även om straffvärdet i det enskilda fallet kan skilja sig åt betydligt mellan bestickningen och mutbrottet. Som exempel på när brottet bör anses grovt angavs att det rört mycket stora belopp eller skett systematiskt och i stor omfattning. (Prop. 2003/04:70 s. 36 och 50.)

11. Beträffande var och en av JE, BS och AS har brottsligheten avsett färre fall, lägre belopp och kortare tidsperioder än ALNs brottslighet. De har inte själva innehaft någon särskild förtroendeställning men mutorna har lämnats för att påverka beslutsfattandet vid myndighetsutövning av viktigt slag. Enligt vad hovrätten funnit utrett har de varit initiativtagare till det brottsliga upplägget och deras agerande har varit av avgörande betydelse för att den ur

trafiksäkerhetssynpunkt riskfyllda brottsliga verksamheten har kommit till stånd.

12. De anförda omständigheterna medför att bestickningsbrotten ska bedömas som grova brott. Vad domstolarna funnit utrett beträffande AS innebär att han inte bör betraktas som gärningsman. Uppgifterna i målet får emellertid uppfattas som ett påstående om att han har främjat BSs gärning genom att förmedla namnuppgifter och betalning till ALN (jfr NJA 2003 s. 645 på s. 649). Det som blivit utrett innebär ett sådant främjande. AS ska därför dömas för medhjälp till bestickning, grovt brott, medan var och en av JE och BS ska dömas för bestickning, grovt brott.

Påföljder

13. Högsta domstolen gör samma bedömning som hovrätten när det gäller straffvärdet av ALNs, JEs och BSs brottslighet. Straffvärdet motsvarar sålunda fängelse i två år, fängelse i åtta månader respektive fängelse i ett år. Den omständigheten att ALN förlorat sitt arbete som en följd av brottsligheten bör beaktas vid straffmätningen på sätt hovrätten funnit. AS har medverkat endast i mindre mån. I sådant fall kan med tillämpning av 23 kap. 5 § brottsbalken straffet sättas under vad som är stadgat för brottet. Straffvärdet för hans brottslighet får anses motsvara fängelse i fyra månader.

14. För ALNs och BSs brottslighet är straffvärdet så högt att det i sig motiverar att påföljden bestäms till fängelse. Som hovrätten funnit bör ALN dömas till fängelse i ett år och sex månader och BS till fängelse i ett år.

15. Straffvärdet för JEs och ASs brottslighet är inte så högt att det i sig ger underlag för en presumtion för fängelsestraff. En förutsättning för att de ska

dömas till fängelse är att deras brottslighet är av sådan art att denna, i förening med straffvärdet, utgör skäl för ett fängelsestraff.

16. Det finns inte någon praxis som innebär att mutbrott och bestickningsbrott generellt är av sådan art att påföljden bör bestämmas till fängelse även i de fall straffvärdet inte är särskilt högt. Vidare saknas uttalanden från lagstiftaren i denna riktning (se även prop. 2011/12:79 med förslag till en reformerad mutlagstiftning). Inte heller har det framkommit något annat skäl för att mera allmänt bedöma mutbrott och bestickning som s.k. artbrott, såsom exempelvis att brottstypen blivit mera utbredd.

17. Det nyss anförda utesluter dock inte att brotten under vissa omständigheter kan vara att anse som artbrott (se bl.a. Berg m.fl., Brottsbalken, suppl. 26, s. 30:21, jfr NJA 1999 s. 561, NJA 2006 s. 339 och NJA 2009 s. 559).

18. De mutbrott och bestickningsbrott som målet rör har syftat till att påverka en myndighets beslutsfattande i frågor av väsentlig betydelse. Det är fråga om en brottslighet som är svår att upptäcka och som generellt måste anses medföra betydande skadeverkningar för allmänhetens förtroende för det allmännas myndighetsutövning. Det är därmed en brottslighet som det är särskilt angeläget att stävja. Det får därför anses föreligga en presumtion för att påföljden ska bestämmas till fängelse vid korruptionsbrottslighet av detta slag.

19. Med denna utgångspunkt uppkommer frågan om det finns förutsättningar att ersätta fängelsestraffen för JE och AS med villkorlig dom i förening med samhällstjänst. Straffvärdet av JEs brottslighet har bedömts uppgå till åtta månaders fängelse. I hans fall finns inte tillräckliga skäl att gå ifrån presumtionen för fängelse. Han bör dömas till det av hovrätten bestämda straffet. Beträffande AS föreligger inte hinder mot att i stället för fängelse

döma till villkorlig dom i förening med samhällstjänst. Med hänsyn till straffvärdet bör antalet timmar för samhällstjänsten bestämmas till 120.

Prövningstillstånd rörande målet i övrigt

20. Det har inte kommit fram skäl att meddela prövningstillstånd i målet i övrigt.

I avgörandet har deltagit: justitieråden Leif Thorsson (skiljaktig),
Ella Nyström (referent), Lena Moore, Göran Lambertz och Agneta
Bäcklund (skiljaktig)
Föredragande justitiesekreterare: Cecilia Bergman

**BILAGA TILL
PROTOKOLL**

2012-03-20

Mål nr

B 3673-10

SKILJAKTIG MENING

Justitierådet Agneta Bäcklund, med vilken justitierådet Leif Thorsson instämmer, är skiljaktig på det sätt som framgår av följande yttrande:

”Jag är ense med majoriteten till och med punkt 15 i domskälen. Därefter bör punkterna 16–19 enligt min mening ha följande lydelse:

16. Det finns inte stöd i praxis för att mutbrott och bestickningsbrott skulle vara av sådant slag att påföljden ska bestämmas till fängelse även om brottsligheten inte har ett särskilt högt straffvärde. Inte heller i förarbetena till bestämmelserna om straffmätning och påföljdsval eller till bestämmelserna om mutbrott och bestickning finns några uttalanden som ger stöd för att brotten ska anses vara av sådan art att det särskilt ska beaktas med tillämpning av 30 kap. 4 § brottsbalken.

17. Det får i första hand anses vara en uppgift för lagstiftaren att bedöma om ett brott är av sådan art att det ska få betydelse för påföljdsvalet. I förarbetena till brottsbalkens regler om straffmätning och påföljdsval har framhållits att vissa omständigheter, t.ex. att en viss form av brottslighet blivit mer utbredd eller antagit mer elakartade former i vissa fall kan vara av betydelse för valet av påföljd och att sådana skäl också kan ge anledning till ändrad domstolspraxis (se prop. 1987/88:120 s. 37). Några sådana omständigheter har inte framkommit i detta mål.

18. Det finns således inte skäl att generellt bedöma vare sig mutbrott eller bestickning som s.k. artbrott. Att med denna utgångspunkt ändå under vissa omständigheter anse brottet som ett artbrott är en möjlighet som bör tillämpas med största försiktighet och endast i undantagsfall. Några sådana omständigheter har inte framkommit.

19. JE och AS ska därför dömas till villkorlig dom som i enlighet med huvudregeln ska förenas med ett bötesstraff.”